

1. Metafysiikka ensimmäisenä filosofiana

Ydinsisällöt

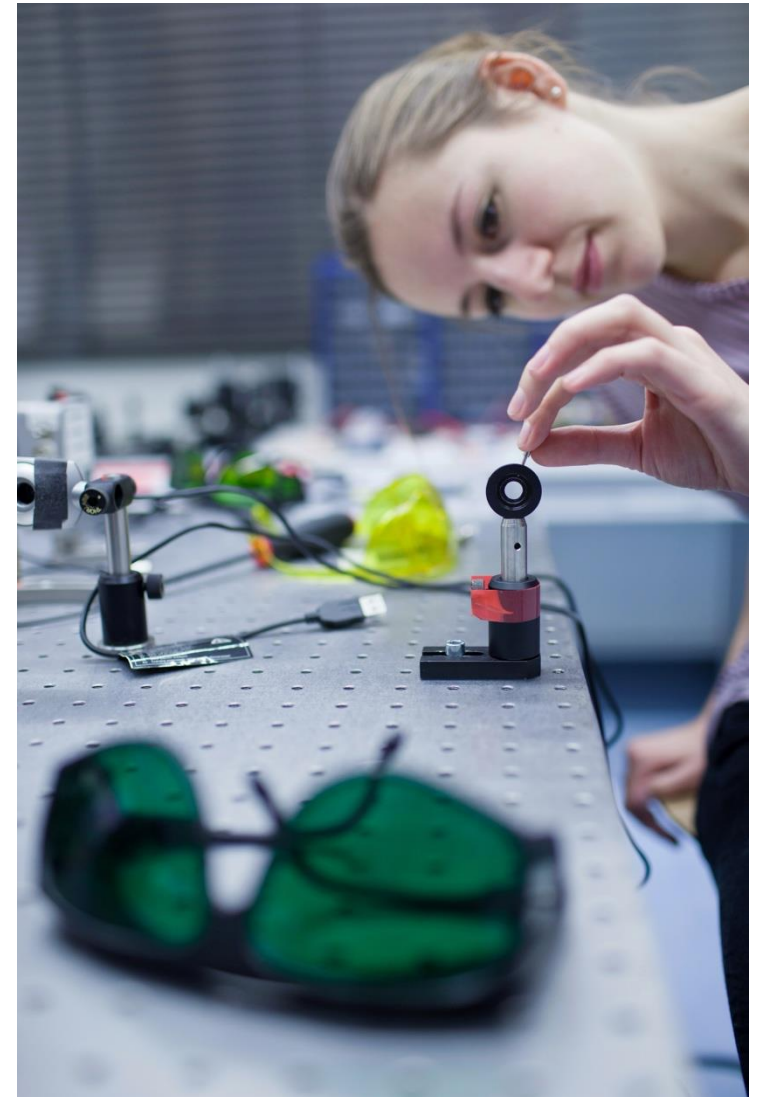
Teoreettinen filosofia

- Teoreettinen filosofia tutkii todellisuutta ja tietoa koskevia kysymyksiä.
 - **Metafysiikka**: Mistä todellisuus muodostuu?
 - **Kielifilosofia**: Miten kieli kuvaa todellisuutta?
 - **Logiikka**: Milloin päättely on johdonmukaista?
 - **Tietoteoria**: Mistä tiedämme, mikä on totta?
 - **Tieteenfilosofia**: Minkälainen tutkimus on tieteellistä?

Ensimmäinen filosofia

- Aristoteles kutsui kaiken ajattelun lähtökohtia etsivää filosofiaa ensimmäiseksi filosofiaksi.
- Ensimmäistä filosofiaa kutsutaan usein metafysiikaksi (kirjaimellisesti fysiikan jälkeen tuleva).

Filosofia ja tieteet

Filosofia	Tieteet
Filosofia tutkii kaiken ajattelun ja tiedon taustaoletuksia sekä kyseenalaistaa niitä.	Tieteet luovat todellisuudesta teorioita, jotka saavat tukea muun muassa havainnoista.
Metafysiikka tutkii todellisuuden perusluonnetta käsitteellisesti.	Fysiikka tutkii todellisuuden perusluonnetta empiirisesti.

Materialismi ja idealismi

- Kysymys siitä, mitä on olemassa, on keskeinen metafysiikan kysymys.
- Materialismi ja idealismi ovat erilaisia käsityksiä siitä, mitä on olemassa.

Materialismi ja idealismi

Materialismi	Idealismi
Maailmassa on vain aineellisia kappaleita ja niiden välisiä vuorovaikutussuhteita.	On olemassa muitakin kuin aineellisia kappaleita.
Demokritos ja atomit	Platonin ideat
Naturalismi	Konstruktivismi

Millainen todellisuus on?

Naturalismi

On olemassa vain luonto, joka on aineellinen ja noudattaa luonnonlakeja.

Konstruktivismi

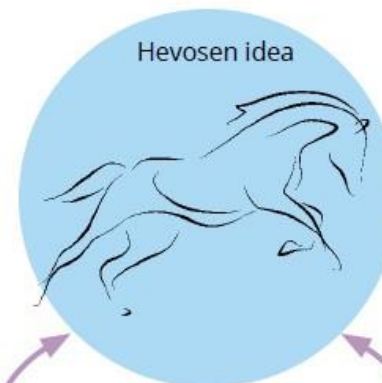
Todellisuus määrittyy ja tulkitaan eri näkökulmista erilaisena.

Platonin ideaoppi

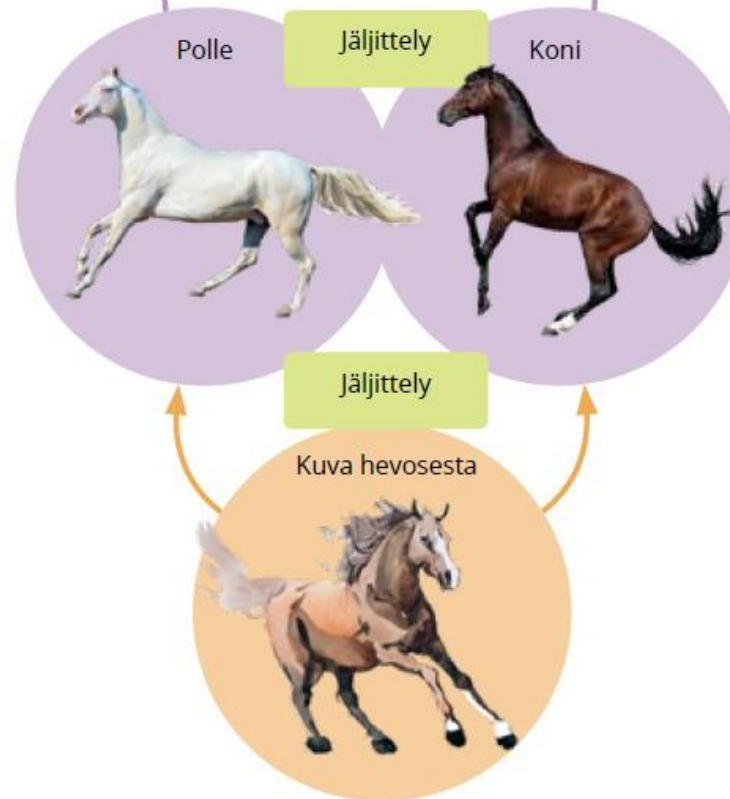
Ideamaailma

- Ikuinen
- Muuttumaton
- Tavoitetaan järjen avulla

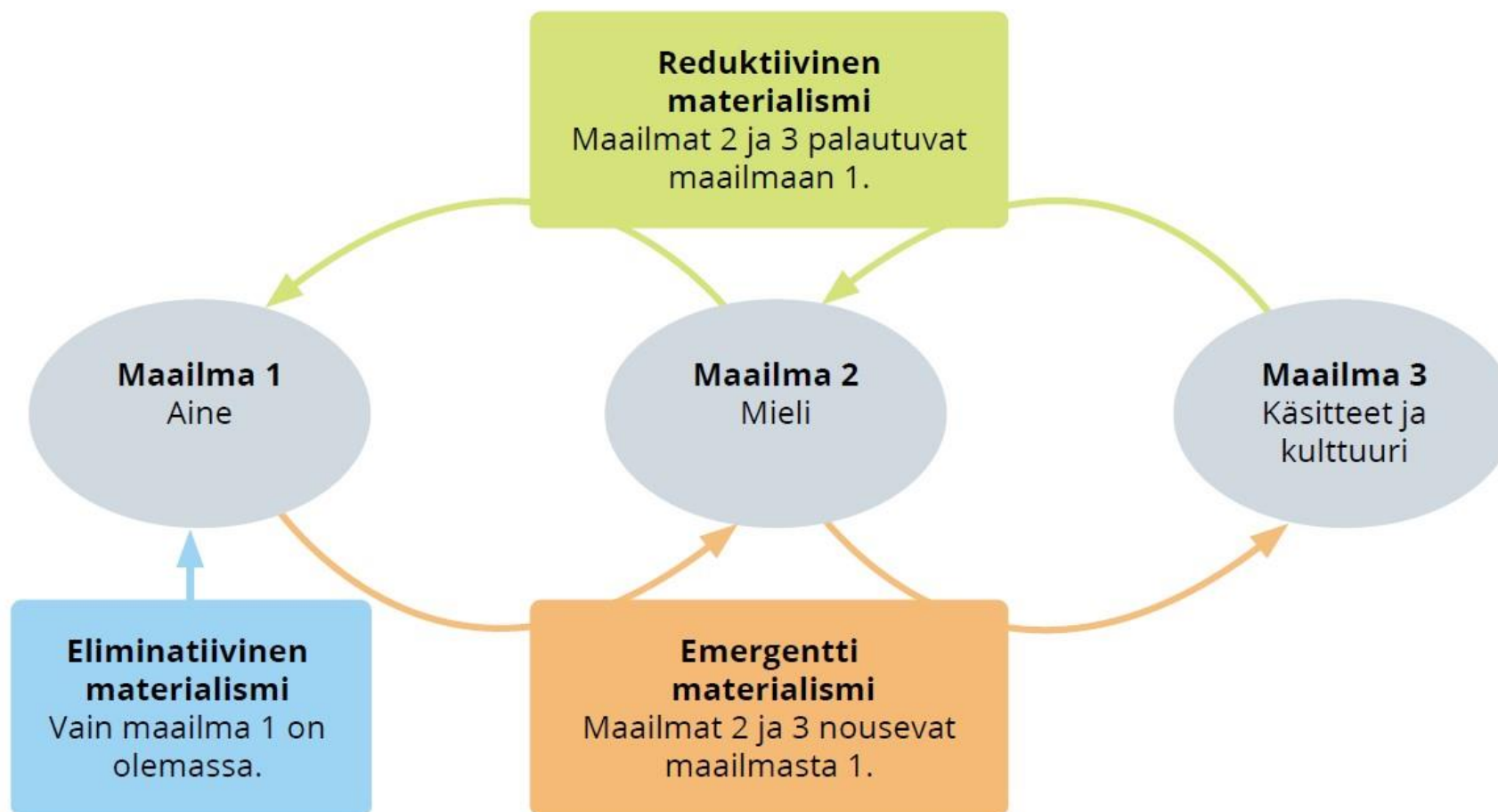

Aistimaailma

- Muuttuu koko ajan
- Tavoitetaan aistien avulla

Popperin kolme maailmaa

Taito: Taustaoletusten tunnistaminen

- Kysymyksiä, joiden avulla voi tunnistaa taustaoletuksia:
 - Mitä esitetty näkemys edellyttää ollakseen tosi tai järkevä?
 - Mitä esitetyissä argumenteissa oletetaan itsestään selväksi?
 - Mitä puhuja tai kirjoittaja olettaa yleisönsä hyväksyvän ilman perusteluja?

2. Kysymys olemassaolosta

Ydinsisällöt

Filosofia ja olemassaolo

- Ontologia on olemassaoloa koskeva filosofian ala, olemisen ja olemassaolon tutkimista sen yleisimmässä mielessä.
- Ontologian kysymyksiä:
 - Mitä on olemassa?
 - Miten oleva on?
 - Mitä olemassaolo tarkoittaa?

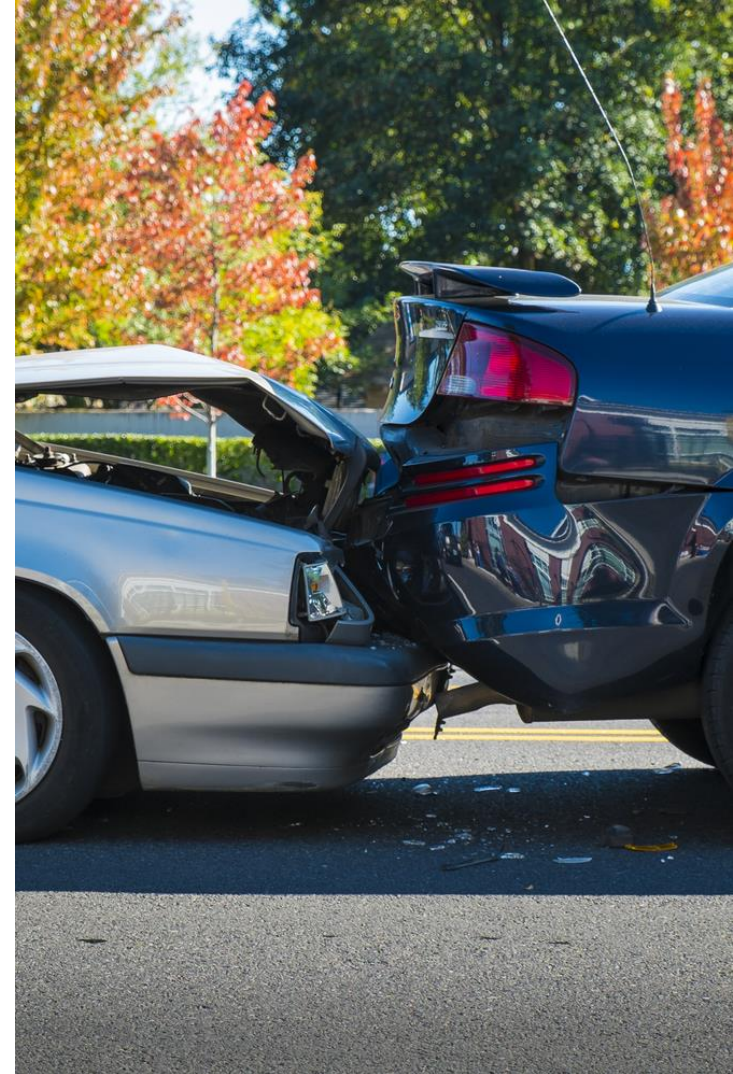
Oliot

- Filosofiassa on yleensä ajateltu, että maailma koostuu olioista ja niiden ominaisuuksista.
- Olio on mikä tahansa olemassa oleva asia.

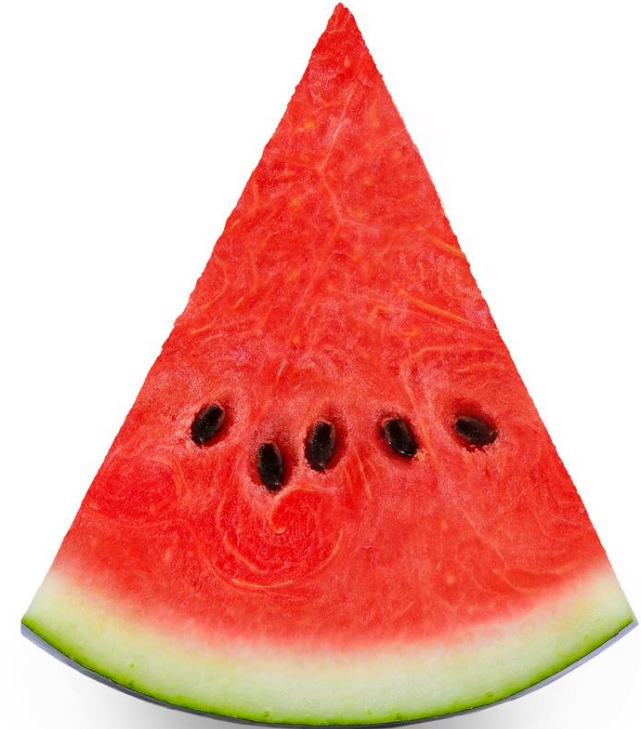
Olioiden olemassaolo

- Olioiden olemassaolon kriteereitä:
 - Havaittavuus
 - Pysyvyys ajassa
 - Vaikutukset muihin olioihin

Kategoriat

- Kategoriat käsittelevät olemassaoloa sen yleisimmässä mielessä, sitä mikä on yhteistä kaikelle olemassaolevalle.
- Esimerkiksi koko ja muoto ovat kategorioita.

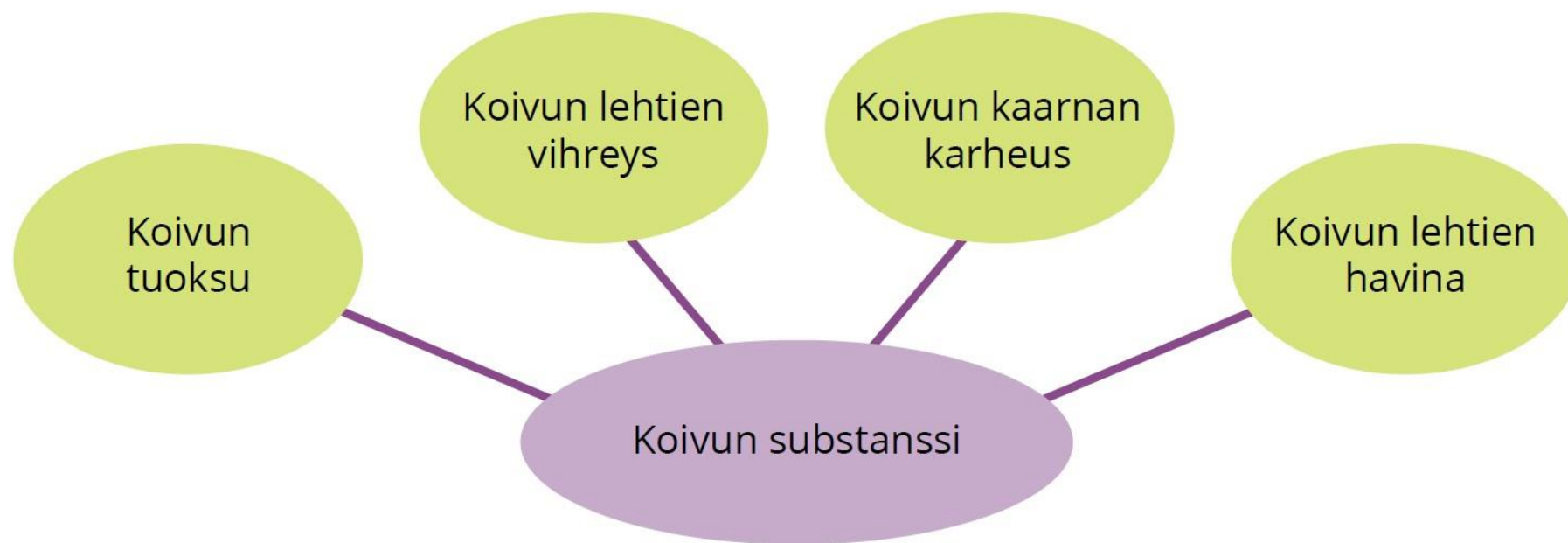

Substanssi

- Substanssi on jokin joka on tai se, millä on ominaisuuksia.

Neulatyynyteoria

Ominaisuudet

- **Essentiaallinen ominaisuus**

- Välttämätön ominaisuus, jota ilman jokin ei olisi se, mikä se on.
- Esimerkiksi kolmio ei olisi kolmio, ellei sillä olisi ominaisuutta kolmikulmaisuus.

- **Aksidentaalinen ominaisuus**

- Satunnainen ominaisuus, joka jollakin voi olla tai olla olematta.
- Esimerkiksi jokin kolmio voi olla piirretty paperille, toinen valmistettu muovista.

Välttämättömät ja kontingentit eli satunnaiset totuudet

Välttämätön totuus

Vastakohta olisi mieletön.

Käsitteellinen totuus.

Esimerkki: Käärmeet ovat matelijoita.

Kontingentti eli satunnainen totuus

Vastakohta voisi pitää paikkaansa.

Paikkansapitävyys riippuu asiantiloista.

Esimerkki: Aurinko paistaa ensi perjantaina.

Taito: Kategorioiden tunnistaminen

- Kategoriat ovat käsitteitä, jotka pätevät kaikkiin olioihin.
- Esimerkiksi Aristoteles ja Kant ovat luokitelleet eri kategorioita.

Kategoria	Esimerkki
Substanssi eli olio	oppikirja
Kvantiteetti eli lukumäärä	yksi
Kvaliteetti eli laatu	kulmikkuus
Suhteessa oleva	olla jonkun kädessä
Paikka	pöydän päällä
Aika	juuri nyt
Asento	kyljellään
Jollakin oleminen	oppilaan omistuksessa oleminen
Tekeminen	alleviivaaminen
Tekemisen kohteena oleminen	alleviivatuksi tuleminen

3. Maailmankaikkeuden luonne

Ydinsisällöt

Kaksi kosmologiaa

- Tieteellinen kosmologia tutkii maailmankaikkeutta astronomisten havaintojen ja matemaattis-fysikaalisten mallien avulla.
- Filosofinen kosmologia pohtii käsitteellisiä ja periaatteellisia ongelmia, joita maailmankaikkeuden hahmottamiseen liittyy.

Kaksi jumalaa

- Jumala persoonallisena olentona, jolla on mieli
 - Jumala tahtoo, rakastaa ja välittää, joidenkin teologioiden mukaan jopa vihaa tai kostaa.
- Jumala metafyyssisenä peruskäsitteenä
 - Perimmäinen syy, voima tai peruste maailmankaikkeuden olemassaololle, liikkumaton liikuttaja
 - Ei ajatteleva tai tunteva olento

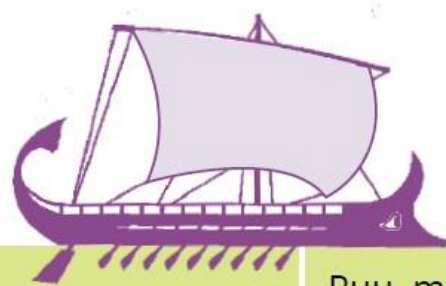

Syyt

- Metafysiikassa on etsitty syitä sille, miksi asiat ovat olemassa.
- Esimerkiksi Aristoteles on eritellyt erilaisia syytyyppejä.

Aristoteleen syyt

Esimerkkinä laiva

Ainesyy	Puu, metalli ja kangas
Muotosyy	Suunnittelijan päättämä laivan muoto
Vaikuttava syy	Laivan rakentajan toimet
Päämääräsyy	Toimiva laiva

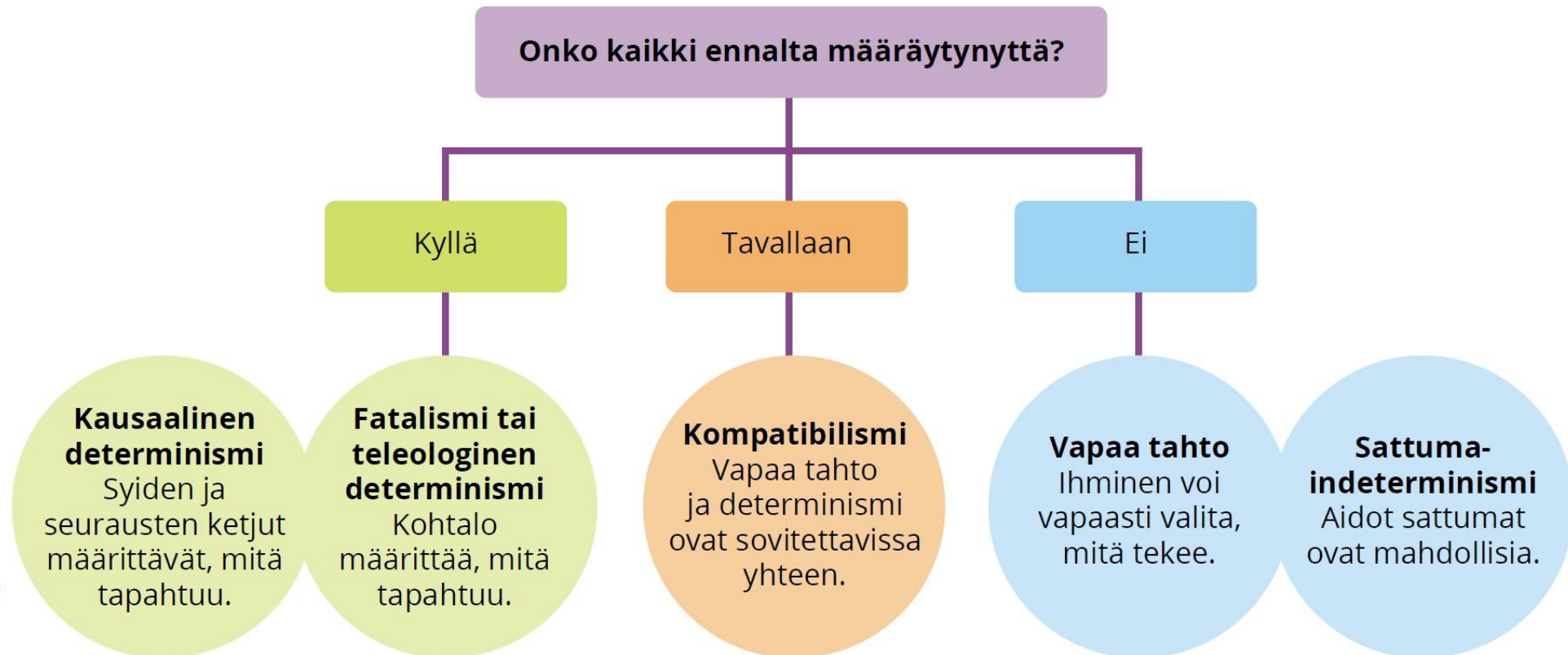

Ennalta määräytyminen

- Nykyään tieteessä ajatellaan, että asiat ovat määräytyneet syy-seuraussuhteiden perusteella.
- Tämä synnyttää kysymyksen siitä, onko vapaata tahtoa olemassa.

Ennalta määrättyminen ja vapaa tahto

Taito: Ajattelun rajojen ajatteleminen

- On paljon asioita, joita ei voida edes periaatteessa havaita, kuten hyvyys tai yhteiskunta. Nämä ovat ajattelun asioita.
- Myös ajattelulla ajatellaan olevan rajoja.
- Erilaisia ehdotuksia näiksi rajoiksi ovat esimerkiksi:
 - kielellä ilmaistavuus
 - inhimillisen kulttuurin näkökulma
 - looginen ristiriidattomuus

4. Ihmisen asema kaikkeudessa

Ydinsisällöt

Ihmisen paikka

- Ihmistä on monesti pidetty erityisenä muihin eläimiin verrattuna.
- Antiikissa ajateltiin, että järki erottaa ihmisen eläimistä.
- Keskiajalla puhuttiin olemisen suuresta ketjusta, jossa ihmisellä on oma paikkansa.

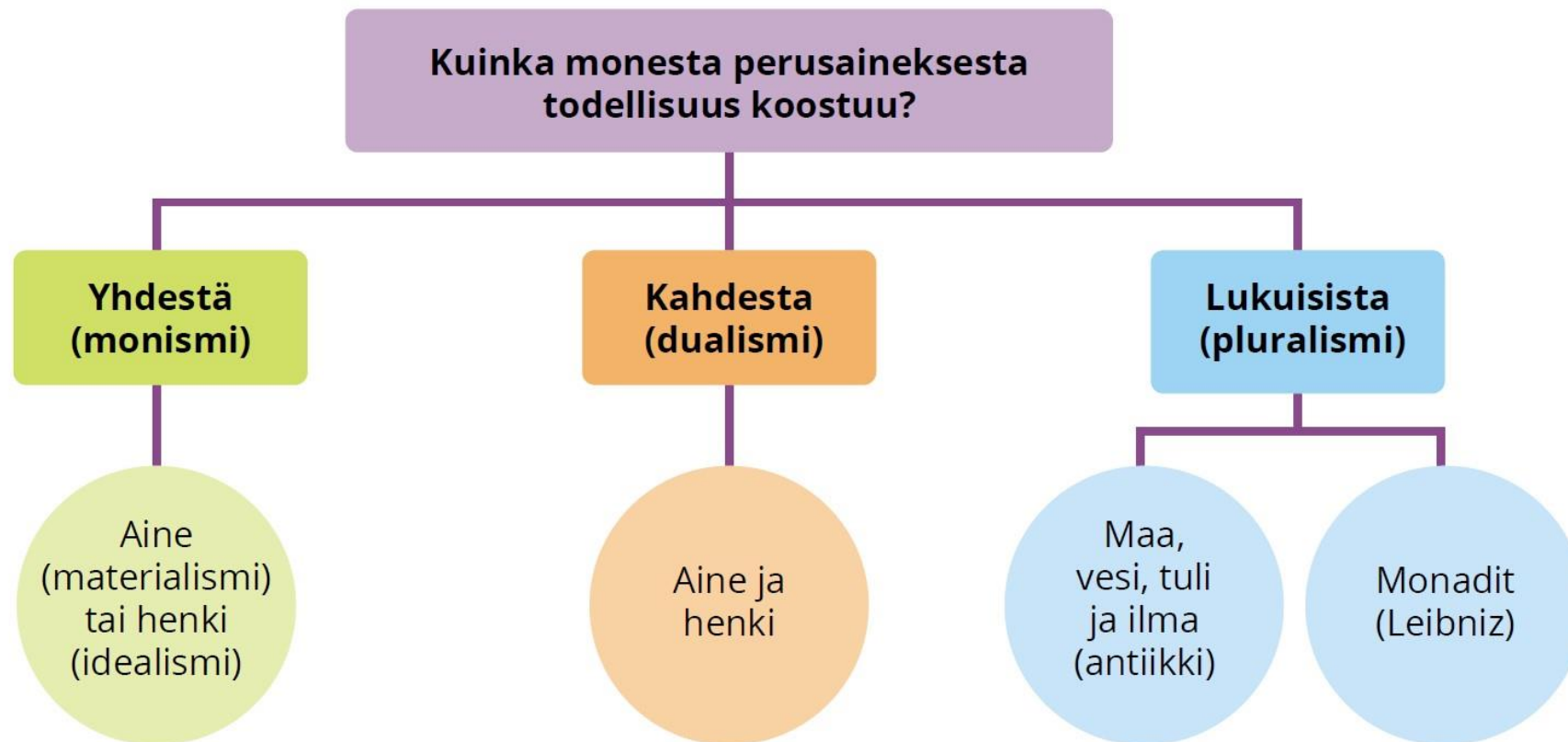

Ruumis ja sielu

- René Descartes (1596–1650) erotti ihmisen ruumiin ja sielun toisistaan.
 - Todellisuus koostuu materiasta ja hengestä.
 - Ruumis on materiaa ja sielu henkeä.

Todellisuuden koostumus

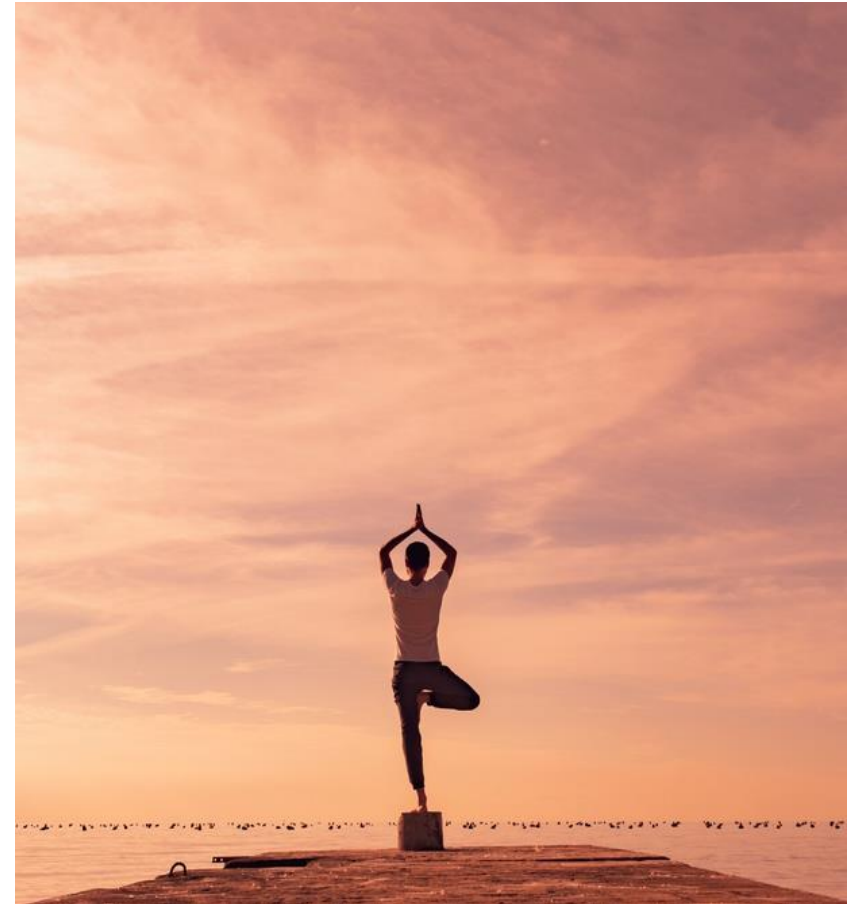
Materialismi ja dualismi

- Materialismi painottaa ihmisten ja muiden eläinten samankaltaisuutta.
 - Nykyisin monien muidenkin eläinlajien tiedetään kokevan tunteita, olevan älykkäitä ja/tai siirtävän kulttuuria jälkipolvilleen.
- Dualismi painottaa (usein) ihmisen erityislaatuisuutta eläimiin nähden.
 - Historiassa ihmisen sielun on nähty erottavan ihmisen eläimistä.

Mieli–ruumis-ongelma

- Miten jokin ei-aineellinen voisi vaikuttaa aineelliseen (tai toisinpäin), mikäli mieli ja aine ovat toisistaan riippumattomia, erillisiä olemisen tasoja?

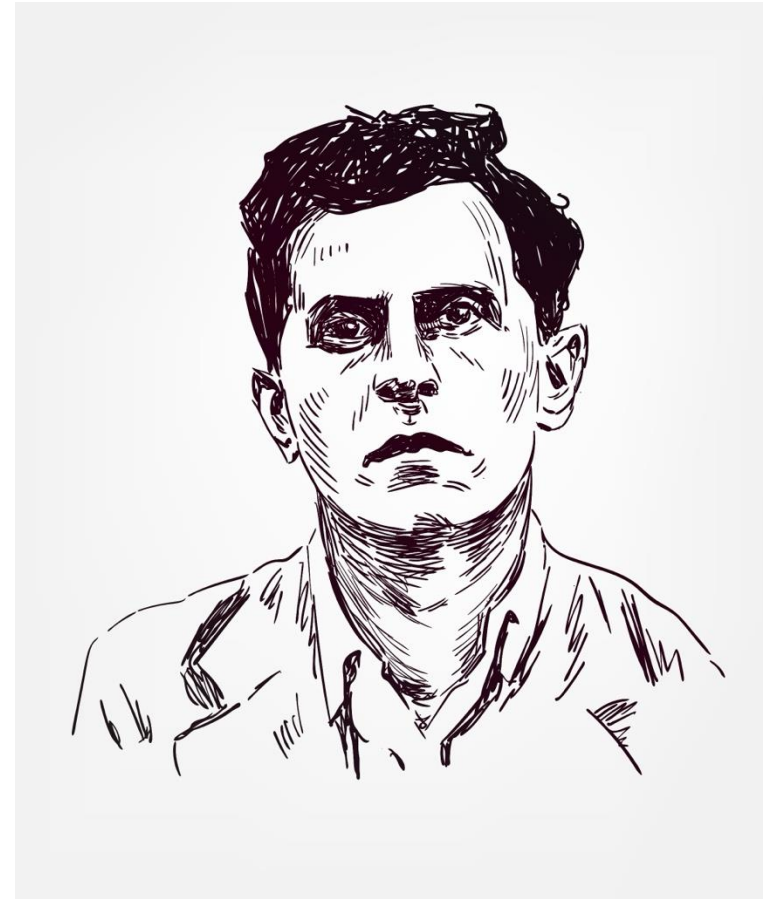
Kielipelit

- Ludwig Wittgenstein (1889–1951) ajatteli, että ihmisen toimintaa voi kuvata useilla eri tavoilla.
- Kuvaustavat ovat ikään kuin erilaisia kielipelejä.

Taito: Kielipelit

- Kielipeli on Ludwig Wittgensteinin myöhäisfilosofian käsite.
- Eri kielenkäytön alueilla pätevät erilaiset säännöt eli erilaiset kielipelit.
- Kielipelit ovat sidoksissa elämänmuotoon, eikä niitä voi ymmärtää sen ulkopuolelta.

Tieto: Virtuaalisuus

- Virtuaalisuus on keinotekkoisten tai ei-fysikaalisten ilmiöiden todellisuutta tai todellisuusvaikutelmaa.
- Esimerkiksi tietotekniikan avulla luodaan virtuaalitodellisuuksia.

